

JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING IJTIMOIIY VA HUQUQIY ZARURIYATI

Toshmuxammatov Asadbek Yusup o'g'li

Jamoat xavfsizligi universiteti mustaqil izlanuvchisi

asadbektoshmuxammadov@gmail.com

To'xtayev O'ktamjon Zarifjon o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi kafedrasida o'qituvchisi

tukhtaevuktamjon@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada jamoat xavfsizligini ta'minlashning ahamiyati va o'rnini, uning o'ziga xosligi va dolzarbligi, O'zbekistonda mazkur sohada amalga oshirilayotgan islohotlar hamda xorij tajribalarining o'rganilishi, shuningdek, ularning amaldagi natijalari, jamoat tartibini saqlash vakolati berilgan huquqni muhofaza qiluvchi organlar, ularga amaldagi Konstitutsiya, qonun va qonun osti hujjatlari normalariga muvofiqligi ilmiy asoslangan holda tahlil etilgan va jamoat xavfsizligini ta'minlashda e'tibor berilishi lozim bo'lgan vazifalar haqida asosli takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: jamoat tartibi, jamoat xavfsizligi, kriminogen, "xavfsiz shahar", "xavfsiz hudud", konstitutsiya, jamiyat, davlat, statistika, tartibsizlik, ijtimoiy, mintaqa, xorijiy davlatlar tajribasi.

СОЦИАЛЬНОЕ И ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Тошмухамматов Асадбек Юсупович

Университет Общественной Безопасности независимый исследователь
asadbektoshmuxammadov@gmail.com

Тўхтаев Ўктамжон Зарифжонич

*Преподаватель кафедры гражданского права Ташкентского
государственного юридического университета*
tukhtaevuktamjon@gmail.com

Аннотация: В данной статье исследуются важность и роль общественной безопасности, ее специфика и актуальность, изучение проводимых в Узбекистане реформ в этой сфере и зарубежного опыта, а также их соответствие положениям действующей Конституции, законов и постановлений. На основе анализа и разработаны рекомендации по задачам, которые необходимо учитывать при обеспечении общественной безопасности.

Ключевые слова: общественный порядок, общественная безопасность, криминоген, “безопасный город”, “безопасная территория”, конституция, общество, государство, статистика, беспорядок, социальное, крайопыт зарубежных стран.

SOCIAL AND LEGAL BASIS FOR ENSURING PUBLIC SECURITY

Toshmukhammatov Asadbek Yusupovich

University of Public Security Independent researcher

asadbektoshmuxammadov@gmail.com

Tokhtayev Oktamjon Zarifjonovich

Teacher of the Civil Law Department of Tashkent State Law University

tukhtaevuktamjon@gmail.com

Annotation: This article examines the importance and role of public safety, its specificity and relevance, the study of reforms in Uzbekistan in this area and foreign experience, as well as their compliance with the provisions of the current Constitution, laws and regulations based on the analysis and developed recommendations on the tasks that need to be considered in ensuring public safety.

Keywords: public order, public safety, criminogen, “safe city”, “safe territory”, Constitution, society, state, experience of foreign countries

Hozirda jahon mamlakatlarida taraqqiyot rivojining eng ilg‘or davrida jamoat xavfsizligiga bo‘lgan ehtiyoj shu qadar hayotiy ahamiyat kasb etmoqdaki, jamoat xavfsizligini ta‘minlashning ijtimoiy zaruriyati nechog‘lik muhim ekanligini mintaqaviy va xalaqaro maydonda sodir bo‘layotgan hodisalardan guvoh bo‘lmoqdamiz.

Jamoat xavfsizligini ta‘minlashning ijtimoiy va huquqiy zaruriyatlari haqida gapirar ekanmiz avvalambor “Jamoat” nima? – degan savolga to‘g‘ri javobni izlash o‘rinlidir. Ko‘pchilik bugungi kunda jamoatni bino sifatida tushunmoqda. Jamoat so‘zi, yunon ekklesiya so‘zidan kelib chiqib, “yig‘ilish” yoki “qabul qilingan” degan ma‘nolarni anglatadi. “jamoat so‘zining ildiz ma‘nosi bino emas, balki odamlar. Ushbu fikrdan kelib chiqqan holda “jamoat xavfsizligi” – deganda ko‘pchilik odamlarning xavfsizligi tushuniladi. Jamoat xavfsizligini ta‘minlash hozirgi global zamonda dolzarb masalalardan biriga aylanmoqda. Chunki barcha sohalarning rivojlanishida asosiy faktor sifatida odamlar tushuniladi. Odamlar birlashmasi esa jamiyatni tashkil etadi. Demak barcha sohadagi rivojlanishlar jamiyat bilan uzviy bog‘liqdir. Hozirgi taraqqiy etayotgan O‘zbekistonimizning rivojlanishida jamiyatimizning o‘rni beqiyosligi hech kimga sir emas. Shuning uchun ham jamoat tartibining ijtimoiy va huquqiy ta‘minlanishining zaruriyati ham hozirgi kunda alohida ahamiyatlidir.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar doirasida aholining tinch va osoyishta hayotini ta‘minlash hamda jamiyatimizda qonunga itoatkorlik va jamoat xavfsizligi madaniyatini shakllantirishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Shu maqsadda qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 27-sonli Prezident Farmonini alohida ta‘kidlashimiz joiz[1]. Farmonda “Jamoat xavfsizligi”, “jamoat xavfsizligini ta‘minlash” tushunchalariga ta‘riflar berilgan bo‘lib unda jamoat xavfsizligi — jamiyatning qonunga xilof

tajovuzlar, ijtimoiy va millatlararo nizolar, favqulodda vaziyatlar va boshqa tahdidlardan himoyalanganlik holati boʻlib, u jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi hamda insonning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlari roʻyobga chiqarilishini taʼminlaydi.

Mamlakatimizda ijtimoiy xizmat asosan bepul koʻrsatiladi. Bozor iqtisodiyotiga oʻtish jarayonida ijtimoiy sohada baʼzi xizmat turlari pullik koʻrinishda amalga oshirilmoqda, lekin bunday xizmat koʻrsatishda ham maʼlum doiradagi ijtimoiy muhofazaga muhtoj odamlar mavjud. Ijtimoiy sohada jamoat xavfsizligi muhimligiga eʼtiborni qaratish uchun misollar keltiradigan boʻlsak maishiy xizmat, aloqa, transport, sport, dam olish, kabilardir.

Jamoat tartibini saqlashning ijtimoiy zarurligini koʻrsatish uchun misol qiladigan boʻlsak Oʻzbekiston Respublikasi konstitutsiyasi[2]ning Iqtisodiy va ijtimoiy huquqlari haqidagi IX bobining 38-42 moddalarida ijtimoiy sohadagi huquqlari keltirib oʻtilgan boʻlib yaʼni yollanib ishlayotgan barcha fuqarolar dam olish huquqiga egaligi, har kim qariganda, mehnat layoqatini yoʻqotganda, shuningdek boquvchisidan mahrum boʻlganda va qonunda nazarda tutilgan boshqa hollarda ijtimoiy taʼminot olish huquqiga ega ekanligi, har bir inson malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqiga egaligi, har kimga ilmiy va texnikaviy ijod erkinligi, madaniy yutuqlardan foydalanish huquqi kafolatlanishini nazarda tutadi. Davlat jamiyatning madaniy, ilmiy va texnikaviy rivojlanishiga gʻamxoʻrlik qiladi. Ushbu qonunlarning amalda rioya etishi jamoat xavfsizligi bilan uzviy bogʻliqdir. Masalan davlatda jamoat xavfsizligi buzilgan hollarda ommaviy tartibsizliklar roʻy berayotgan vaqtda, davlat organlari va boshqa tashkilotlar ham konstitutsiyada keltirilgan ushbu huquqlarni toʻlaqonli taʼminlay olmaydi. Bu esa jamiyatda ijtimoiy sohada parokandalikka olib keladi. Aynan shuning uchun ham jamoat xavfsizligiga katta eʼtibor qaratish lozim. Shu oʻrinda jamoat xavfsizligining taʼminlanishi nafaqat ijtimoiy sohada emas balki boshqa huquqlar

ta'minlanishining ham asosiy faktorlaridan sanaladi. Ommaviy tartibsizliklar bo'layotganda tartibbuzarlar hech qanday qonun va normativ hujjatlar, kodekslarga qarab o'tirmaydi. O'z manfaati yo'lida o'zgalarning huquqlarini poymol qiladi.[3]

Afsuski Mamlakatimizda oxirgi 15-20 yil davomida jamoat tartibini va xavfsizligini saqlash masalalariga noto'g'ri yondashish tufayli bu muhim masala e'tibordan chetda qolib keldi. Jumladan O'zbekiston Respublikasi prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tabiri bilan aytganda jamoat tartibini saqlash tizimining aniq egasi bo'lmagan, bu masalalar bilan shug'ullanadigan bo'linmalar goh Ichki ishlar vazirligi, goh Mudofaa vazirligi tasarrufida bo'lib kelgan.[4]

Bu sohada xorij tajribasi va ularning fikri quyidagicha, jamoat xavfsizligi - bu shuni anglatadiki, bir mintaqaning fuqarolari har biri boshqasining shaxsiy huquqlarini hurmat qilgan holda uyg'unlikda yashashlari mumkin. U davlat va jamoat xavfsizligining kafolati va oldini olish uchun maksimal javobgar ijtimoiy tartibdagi o'zgarishlar. Shu ma'noda, jamoat xavfsizligi - bu universal xizmat bo'lishi kerak (hammaga aloqador bo'lishi), fuqarolar va ularning mulklarining jismoniy yaxlitligini himoya qilishi. Buning uchun, bor xavfsizlik kuchlari (milliy gvardiya va ichki ishlar organlari xodimlari), ular bilan birga ishlaydigan sud tizimi. Jamoat xavfsizligi kuchlari jinoyatlarning oldini olishlari va ularni bartaraf etishlari shart. Xavfsizlik kuchlari jinoyatchilarini javobgarlikka tortish va ularga topshirishi, bu qonunga muvofiq tegishli jazolarni belgilash uchun javobgar bo'lishi. Shu ma'noda, ma'lum bir mintaqa yoki mamlakat fuqarolarining jinoiy harakatlaridan xoli bo'lishlari va uyg'unlikda yashashlari uchun tegishli harakatlarni amalga oshirish uchun javobgar bo'lgan butun dunyodagi tashkilotlar yoki toshkilotlarni ajratib ko'rsatish kerak. Bu masalaga chuqur yondashuv zarur. Masalan, Meksikada milliy xavfsizlik tizimi mavjud bo'lib, u boshqa narsalar qatorida munisipalitetlar yoki federal davlatning o'zi bu masalada vakolatlarni taqsimlashni amalga oshiradi. 1994-yilda "Meksika" tashkiloti tashkil qilindi, u

jamoat xavfsizligi siyosatini belgilaydi, xavfsizlik kuchlari va organlariga odamlarni kiritish tartibini tartibga soladi, ushbu xodimlar va shuningdek ma'lumotlar bazalarini nazorat qiladi. Jinoiy statistika va barcha o'rnatilgan xavfsizlik siyosatini amalga oshiradi. Xuddi shu tarzda Ispaniyada nafaqat jamoat xavfsizligi sohasidagi siyosat va harakatlarni ishlab chiqishga javob beradigan, balki ushbu sohada ishlaydigan mutaxassislarni takomillashtirishi o'z zimmasiga oladigan bir necha tashkilotlar mavjudligi ham jamoat xavfsizligi va tartibini saqlashda muhim hisoblanadi. Bundan tashqari Andalusiya jamoat xavfsizligi maktabida (ESPA) har kuni politsiya yoki o't o'chiruvchilar, boshqa mutaxassislar qatorida o'zlarining vazifalarini yangilab turadigan aniq maqsad bilan seminarlar, kurslar va texnik konferensiyalar o'tkazilishini o'z zimmalariga oladilar. Mahalliy fuqarolar uchun hayot sifatini yaxshilash uchun bilim va ko'nikmalarini oshiradilar. Odatda katta shaharlarda jinoyatchilik darajasi yuqori bo'lgan holda, jamoat xavfsizligi muammolariga duch kelishadi. Bu, ma'lum ma'noda, ommaviylik bilan bog'liq, shaharning millionlab aholisi noma'lum bo'lib qolmoqda. Qishloqlarda odam hech kim bilmasdan jinoyat sodir eta olmaydi. Jamoat xavfsizligi, shuningdek politsiyaning samaradorligiga, sud tizimining faoliyatiga, davlat siyosatiga va boshqalariga bog'liq ijtimoiy sharoitlar ham ta'sir qiladi.[4]

Shu sababli jamoat tartibini va xavfsizligini saqlash maqsadida barcha rivojlangan mamlakatlar tajribasiga tayangan holda alohida qo'shin turi tashkil etilgan. Rossiya Federatsiyasi o'z gvardiyasiga, Xitoy Xalq Respublikasi o'zining Qurollangan Politsiyasiga, Turkiya Respublikasi o'z Jandarmeriyasiga ega. Ular o'z davlatida jamoat xavfsizligini ta'minlash uchun turli xil chora tadbirlar ko'rishadi, tajriba to'plashadi. Bizning mamlakatimizda esa Jamoat xavfsizligini ta'minlash sohasida Milliy gvardiya harbiy xizmatchilari (xodimlari) va Ichki ishlar vazirligi salmoqli ishlarni amalga oshirib kelmoqdalar. Shu sohada amalga

o'shirilayotgan islohotlarga yaqqol misol sifatida O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida va 2022-2026 yillarga mo'ljallangan "Taraqqiyot strategiyasi"da belgilangan vazifalarga muvofiq ravishda jamoat tartibini saqlash, huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashishning mutlaqo yangi mexanizmlarini joriy etishga qaratilgan tizimli va samarali chora-tadbirlar belgilandi. "Shularni hisobga olgan holda, mamlakatimizda keyingi ikki yilda bu masalalar bo'yicha 100 dan ortiq hujjatlar qabul qilindi[6].

Qabul qilingan qonunlar ichida eng ahamiyatlisi Milliy gvardiya to'g'risidagi qonun hisoblanadi[7]. Milliy gvardiya qisqa vaqt ichida jamoat xavfsizligini ta'minlash terrorizmga qarshi kurash va boshqa sohalarda o'zini yuqori tayyorgarlikka ega va nostandart qarorlar qabul qilishi bilan yuksak e'tiroflarga sazovor bo'ldi[8]. Shu sababli ham Milliy gvardiya xizmat faoliyatini samaradorligini yanada oshirish va huquqiy ta'minlash maqsadida Milliy gvardiya qonunni qabul qilindi. Qonunning qabul qilinishi Milliy gvardiya xizmat faoliyatini huquqiy tartibga soldi va unda organning huquqiy maqomi hamda asosiy vazifalari belgilab berildi[9]. Unga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari qo'shinlarining jamoat xavfsizligini ta'minlash va huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasidagi huquqni muhofaza qilishga doir ayrim vazifalarga ega bo'lgan maxsus turi ekanligini o'rnatildi. Shuningdek, Milliy gvardiyaning asosiy vazifalari qatorida:

davlat obyektlarini, o'ta muhim, toifalangan obyektlarni, jismoniy va yuridik shaxslarning mol-mulkini qo'riqlash;

qo'riqlash faoliyati sohasidagi davlat obyektlarini, o'ta muhim, toifalangan obyektlarini hamda boshqa obyektlarni, jismoniy va yuridik shaxslarning mol-mulkini qo'riqlash;

jamoat tartibini saqlash, shu jumladan ommaviy tadbirlar, mitinglar, yig'ilishlar, namoyishlar o'tkazilayotganda hamda fuqarolar gavjum bo'ladigan joylarda jamoat tartibini saqlash;

qo'riqlanadigan shaxslarning xavfsizligini ta'minlashda ishtirok etish;

chet davlatlarning rasmiy vakillarini, oliy darajadagi xorijiy delegatsiyalarni kutib olishda va kuzatib qo'yishda, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ishtirokidagi tantanali tadbirlar chog'ida rasmiy marosimlarni o'tkazish;

huquqbuzarliklarning oldini olish, ularni aniqlash va ularga chek qo'yish maqsadida aholi punktlaridagi jamoat joylarida patrullik qilish;

O'zbekiston Respublikasining hududiy mudofaasi tizimida O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarini jangavor qo'llash rejalari bo'yicha maxsus vazifalarni hal etish, O'zbekiston Respublikasi Davlat xavfsizligi xizmatining Chegara qo'shinlariga O'zbekiston Respublikasining Davlat chegarasini qo'riqlash hamda himoya qilishda ko'maklashish.[7] kabi vazifalar ustuvor etib belgilandi.

2018-yil 24-dekabrda Jamoat xavfsizligini ta'minlash samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi qonuni va 2021-yil 26-martdagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jamoat xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"[10] gi farmonining e'lon qilinishi va unda Ichki ishlar vazirligi tuzilmasida Jamoat xavfsizligi masalalari ilmiy-amaliy tadqiqotlar markazini tashkil etilishi va quyidagilarni uning asosiy vazifasi etib belgilangani ko'p jihatdan mamlakatimiz hududida jamoat xavfsizligini ta'minlash borasida muhim o'rin tutadi.

Birinchiidan, kriminogen vaziyatni chuqur tahlil qilish, jinoyatlarning sodir etilishiga ta'sir qilayotgan omillarni aniqlash, mavjud kuch va vositalarni samarali taqsimlash bo'yicha takliflarni kiritish;

Ikkinchidan, hududlar kesimida kriminogen vaziyatni barqarorlashtirish choralarining samaradorligini ilmiy jihatdan baholash va ularni o'tkazish taktikasini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalarni ishlab chiqish;

Uchinchidan, jamoat xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish borasidagi muammolarni hal qilish bo'yicha takliflarni amaliyotga joriy etish kabilar.[11]

Mamlakatimizda jamoat tartibi va xavfsizligini ta'minlash borasidagi ishlarning huquqiy poydevori bo'lib xizmat qilmoqda va qabul qilinayotgan qonun hujjatlariga ko'ra, ichki ishlar organlarining Milliy gvardiya bo'linmalari bilan jamoat xavfsizligini ta'minlashdagi hamkorligini takomillashtirish masalalari davlat siyosati darajasida isloh qilindi.

Dunyo va qo'shni mamlakatlarda yuz berayotgan hodisalar xavfsizlik masalalari ayniqsa jamoat tartib va xavfsizligini ta'minlashni dolzarb masalalardan biriga aylantirdi. Shuni inobatga olgan holda Milliy gvardiya harbiy xizmatchi (xodimlari) jamoat xavfsizligini saqlash uchun tashkil qilanayotgan patrul post xizmatlari orqali jamoat xavfsizligini ta'minlashda sezilarli ishlarni amalga oshirib kelinmoqda.

Milliy gvardiya harbiy xizmatchi (xodimlari) tomonidan jamiyatimiz bilan o'tkazilayotgan profilaktik suhbatlarda ham asosiy e'tibor jamoat xavfsizligini ta'minlash masalasida jamiyatimizning o'rni haqida tushuncha berish, jamoat xavfsizligiga tahdid holatining nechog'lik og'ir oqibatlariga olib kelishi mumkunligi haqida tushuntirish ishlari olib borishga qaratilgan.

Milliy gvardiya hozirgi kunda jamoat xavfsizligini taminlash maqsadida "xavfsiz shahar", "obod va xavfsiz mahalla" va "xavfsiz hudud" kabi ustuvor loyihalar ijrosiga katta e'tibor qaratilmoqda. Ushbu loyihalar ijrosini ta'minlash uchun davr talabidan kelib chiqqan holda jamoat vakillari bilan hatto individual suhbatlar ham tashkil etilmoqda. Bu esa jamoat xavfsizligini ta'minlanishi yo'lida

sezilarli natijalar ko‘rsatishidan umidvormiz. Zero, “Xavfsiz shahar”, “Xavfsiz hudud” loyihalarida belgilangan vazifalarni samarali va to‘liq amalga oshirish, ichki ishlar organlari va milliy gvardiya faoliyatida eng ustuvor yo‘nalishlardan biri etib belgilandi.[11]

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. (Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 01.12.2021-y., 06/21/27/1116-son).
2. O‘zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi 2021 yil.
3. Жаглин А.В. Общественная безопасность как социальное явление и элемент системы национальной безопасности\\Вестник Воронежского института МВД России.Воронеж,2007.№1-С.33.
4. Sh.M.Mirziyoyevning Xavfsizlik kengashining kengaytirilgan tarkibidagi majlisidagi nutqi.
5. www.html.erf-est.org.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev raisligida mamlakatimiz tinchligi va jamoat xavfsizligini ta’minlash, jinoyatchilikning oldini olish borasidagi kelgusi vazifalarga bag‘ishlangan videoselektor yig‘ilishi||Xalq so‘zi.-2019y 11 yanvar №-6.
7. <https://www.gazeta.uz>.
8. Sh.M.Mirziyoyev. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir.2-jild-T.: “O‘zbekiston” 2018.-147-175b.
9. Milliy gvardiya to‘g‘risidagi qonun “yuz.uz”.
10. Jamoat xavfsizligini ta’minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasidagi ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatdan yangi bosqichlarga ko‘tarish chora tadbirlari to‘g‘risida 2021 yil 26 mart PF-6196 son.

11. Mirziyoyev Sh.M. Bilimli avlod-buyuk kelajakning, tadbirkor xalq-faravon hayotning do'stona hamkorlik esa taraqqiyotning kafolatidir||O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi qabul qilinganligining 26-yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi. Xalq so'zi-2018yil 8-dekabr.